

Акмеологічні аспекти розвитку особистості педагога

Згідно із Законом України "Про освіту" "педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру".

Сьогоднішня модель педагогічного працівника передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатись, бути в постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплома про педагогічну освіту, а формуються в щоденній педагогічній практиці. Дуже важливо, щоб педагог міг розгледіти в собі, а іноді – відчувати здатність до творчості, вчасно дати поштовх, яких викликає бажання ступити вперед. Тому сьогодні мова йтиме про самоосвіту, самовдосконалення, професійне зростання, тобто розглядати акмеологічні аспекти розвитку особистості педагога та учня в сучасних умовах.

Важливою вимогою до особистості спеціаліста є здатність до творчості, професійна мобільність, здатність до постійного професійного саморозвитку і самовдосконалення.

Акмеологія – це процес досягнення вершин майстерності, максимальної творчої самореалізації спеціаліста за індивідуальною освітньою траєкторією. **Акме** (від др.-грець. ακμή, акме – розквіт, вершина, зрілість, вищий ступінь чогось) у розвитку педагогічної майстерності педагога.

Педагогічна акмеологія – наука про шляхи досягнення професіоналізму в праці педагога.

Такі результати діяльності позначають перехід від професійної майстерності до рівня педагогічної творчості, за якого педагог виходить за межі професійного досвіду, включаючи в професійно-педагогічну діяльність нові задачі, прийоми й технології, досягає унікальних, неординарних, принципово нових результатів, робить індивідуальний творчий внесок у

Початок роботи педагога потребує чіткого визначення: на якому рівні професійної компетентності знаходиться конкретний педагог у даний час; наскільки він здатен до зростання; чи здатний до самоосвітньої діяльності; якої саме методичної допомоги він потребує тощо. Встановлені фактори, які впливають на успішність педагога:

- устремління йти до мети;
- отримувати радість і любов від роботи;
- оптимізм;
- підтримка близьких людей;
- матеріальне забезпечення;

- заняття спортом.

Педагогічна акмеологія виділяє **рівні та етапи професійної діяльності і зрілості особистості педагога**. Основні рівні:

- ✓ рівень оволодіння професією, він має на меті адаптацію до професії, первинне засвоєння педагогом норм, необхідних прийомів, технологій;
- ✓ педагогічної майстерності (використання у своїй діяльності кращих зразків передового педагогічного досвіду, володіння прийомами індивідуального підходу до учнів, здійснення особистісно-орієнтованого навчання);
- ✓ рівень самоактуалізації педагога в професії (усвідомлення можливостей педагогічної професії для розвитку своєї особистості, саморозвиток себе за допомогою професії);
- ✓ рівень педагогічної творчості (внесення особистісного творчого вкладу, внесення авторських пропозицій, які стосуються як окремих завдань, так і створення нових педагогічних систем навчання та виховання).

Вершиною професійно-особистісного становлення, формування й удосконалення педагога є досягнення ним найвищого рівня – педагогічної майстерності, акмепрофесіоналізму.

Професіоналізм педагога – це інтегральна характеристика педагога, яка передбачає володіння ним видами професійної діяльності і наявність у педагога професійно важливих якостей, які забезпечують ефективне вирішення професійних педагогічних завдань по навчанню і вихованню дітей і дорослих. Професіоналізм педагога повинен відповідати таким **критеріям**:

- *об'єктивні критерії*: ефективність педагогічної діяльності;
- *суб'єктивні критерії*: стійка педагогічна спрямованість (бажання залишатися на професійній ниві), задоволеність працею;
- *процесуальні критерії*: використання педагогом технологій у своїй праці;
- *результативні критерії*: досягнення в педагогічній праці результатів, які необхідні суспільству.

Складовими акмеологічної моделі педагога, розробленими дослідницею В. Максимовою, є професійна, особистісна, духовна зрілість та акмеологічна позиція педагога.

Професійна зрілість, на думку вченої, це готовність педагога до інноваційної професійно-педагогічної діяльності. У її структуру входять:

- 1) професійна компетентність як система знань і умінь педагога;
- 2) педагогічна майстерність як здатність до творчого, нестандартного вирішення професійних завдань;

- 3) педагогічна спрямованість професійної діяльності як система домінуючих мотивів роботи в закладі, стійка мотивація педагогічної діяльності.

Особистісна зрілість педагога виявляється в його здатності визначати свою «зону найближчого розвитку» у професійному плані, виділяти перспективні напрями і варіанти засобів і шляхів розширення зон саморозвитку.

Досягненню **духовної зрілості** може сприяти формування професійної компетентності педагога з опорою на систему знань про людину, її розвиток, на знання психології особистості. Психолого-валеологічна грамотність педагога – це складова частина його професійної компетентності.

Суть **акмеологічної позиції педагога** виявляється в прагненні особистості досягти позитивних самозмін у професійній підготовці. Акмеологічна позиція педагога формується в процесі цілеспрямованого переорієнтування його поглядів, переконань, думок, ідейних принципів на розвиток природи самості.

В основі розвитку педагогічної майстерності лежить створена педагогом акмеологічна позитивно-гармонійна «Я-концепція», яка передбачає актуалізацію власних педагогічних здібностей, якостей і можливостей та моделювання на цій основі індивідуальної траєкторії професійного зростання, оволодіння системою засобів, механізмів саморегуляції. Позитивно-гармонійна «Я-концепція» **включає «Я-образ»** (адекватне виділення себе із професійного середовища, усвідомлення власної специфіки), «Я-учинок» (неперервний розвиток педагогічної майстерності протягом життя), «Я-ставлення» (домінування внутрішнього контролю, самооцінка педагогічних здібностей, якостей, саморефлексія), «Я-настанову» (цілепокладання, самонастанови на інноваційність, творчий пошук).

Педагогічна майстерність – це вершина творчості, вершина професійної зрілості, що несе в собі смисл «акме», тобто вершини творчості й професіоналізму. Розгляд педагогічної майстерності як акмеологічного феномену уможлиблює реалізацію європейського виміру в освіті як системи освітніх орієнтирів, принципів і методів для формування сучасного спеціаліста інформаційного суспільства, педагога-акмепрофесіонала, здатного до самотворення, самореалізації і самовдосконалення протягом життя, виконання інноваційних ролей і функцій, забезпечення нової якості професійно- педагогічної дії, професійного співробітництва й взаємообміну.

Складовими професійного зростання педагога в контексті акмеологічного підходу є якість освіти та соціальна зрілість випускника. **Напрями підвищення власної професійної компетентності:**

1. Постійно піднімати власний рівень рефлексії, запитуючи себе в контексті виконання педагогічної діяльності: Навіщо? Що саме? Чому так? Що необхідно робити? Як це роблять інші? Які є рекомендації з цього приводу? Як можна оцінити мою педагогічну діяльність? Що мені особисто необхідно зробити для підвищення рівня педагогічної майстерності?

2. Удосконалювати педагогічну майстерність, підвищувати рівень професійної компетентності через систему методичної роботи навчального закладу, який повинен базуватися на індивідуальному підході, гнучке використання різних форм і методів роботи з педагогами.

3. Займатися самоосвітою – необхідною власною цілеспрямованою пізнавальною діяльністю. Самоосвіта педагога – умова його успішної професійної діяльності, основними мотивами якої є:

- щоденна робота з інформацією;
- бажання творчості;
- стрімкий ріст сучасної науки, особливо психології та педагогіки;
- зміни, які відбуваються в житті суспільства;
- конкуренція;
- суспільна думка;
- матеріальне стимулювання;
- інтерес – вчитися просто дуже цікаво.

Умови здійснення самоосвіти:

здійснюється добровільно; свідомо; планується, керується та контролюється самою людиною.

4. Постійно відстежувати результати своєї роботи, користуючись напрацьованою системою самомоніторингу (методична карта).

Одним із найбільш ефективних засобів підвищення професійної компетентності педагога й сьогодні називають самоосвітню діяльність, свідому діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця: адаптування своїх індивідуальних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості. А оскільки навчити самого себе значно складніше, ніж когось, вона передбачає методичний супровід. Він має бути багаторівневий і обов'язково поступовий.

Активна діяльність у МК та НМЦ не лише сприяє розвитку професійної діяльності, але й активізує особистісний потенціал кожного педагога. Інтерактивні форми методичної роботи сприяють тому, що знахідки окремих

педпрацівників стають надбанням усього колективу. Активізація взаємовідвідування зумовлена реальною потребою в обміні досвідом. Самоосвіта є одним з найважливіших чинників професійного зростання педагога, а результатом професійного самовдосконалення є атестація педагогів. Крім планової самоосвітньої діяльності, педпрацівники залучаються до самоосвіти протягом року, під час підготовки до методичних заходів: педрад, тренінгів, педагогічних читань, круглих столів. Здатність до самоосвіти незрівнянно важливіше за своїми результатами та впливом на людину, ніж сама освіта у навчальному закладі. «Вчити самого себе» - гасло кожної особистості.

Самоосвіта педагога забезпечує підвищення педагогічної майстерності, а в результаті – безперервний саморозвиток особистості самого педагога і його вплив на розвиток особистості учня.

Складна задача – *формування педагогічної техніки*. Однак саме володіння педагогічною технікою дозволить педагогу сформувати індивідуальний стиль діяльності та спілкування, адекватно реагувати в складних педагогічних ситуаціях, успішно адаптуватися до умов соціального середовища.

Важливим і конструктивним методом вирішення акмеологічних завдань є *акмеологічна експертиза*. Її, так як і акмеологічний аналіз, з повним правом можна віднести до методів акмеології. Акмеологічна експертиза - це комплексна оцінка суб'єктів праці, спрямована на виявлення рівня їх професіоналізму і резервів його підвищення, а також резервів особистісного вдосконалення.

Вибір форм, методів і мета технологій неперервного розвитку педагогічної майстерності педагога зумовлюється рівнем його акмеологічної культури, умінням здійснювати акмеологічне проектування професійно-особистісного зростання за індивідуальною траєкторією. Акмеологічне проектування визначаємо як процес створення проекту професійно-особистісного зростання педагога.

Професійне становлення й розвиток педагога неможливі без сформованих проектувальних умінь. "У даний час професіоналізм педагога визначається його здатністю до діагностики, прогнозування й моделювання педагогічного процесу, інакше кажучи, рівнем володіння проектувальними вміннями". Сучасний педагог повинен бути дослідником, для якого надзвичайно важливими є аналітичні здібності, уміння визначати цілі та задачі своєї діяльності, планувати методичну роботу (з урахуванням характеру науково-методичної діяльності закладу, потреб суб'єктів освіти та реальних можливостей освітньої установи), уміння формулювати

прогнозовані результати та коригувати свою діяльність на основі даних педагогічного моніторингу. Проектувальні вміння необхідні педагогу-акмеологу для вибудовування свого професійного росту, визначення тих професійних вершин, досягнення яких буде сприяти підвищенню педагогічної майстерності та якості освіти.

Наступними за ступенем значущості треба назвати аналітичні й рефлексивні вміння педагога, при чому тут маються на увазі не тільки вміння аналізувати проведений чи побачений урок, уміння педагога коригувати свою діяльність на уроці в залежності від ситуації, а і вміння узагальнювати свій педагогічний досвід, визначати найбільш перспективні й особистісно значущі для методичного самовдосконалення теми. Від ефективності методичної роботи (включаючи психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу) безпосередньо залежить результативність педагогічної праці, тобто якість освіти.

До акмеологічних можна віднести такі технології:

- ігрові (дидактична гра, технології ігромоделювання);
- технології психоконсультації;
- тренінгові технології;
- технології розвивального навчання;
- технологія особистісно орієнтованого навчання;
- метод проектів.

Акме-технології спрямовані на формування мотиву самоствердження. У зв'язку з цим пріоритетним для педагога стає проблема розвитку навчальної мотивації учнів. Саме акме-технології допоможуть учням пізнати себе, свій внутрішній світ, усвідомити себе частиною соціуму. Кінцевий результат використання акме-технологій - стійка здатність до самостійного вибору, самовдосконаленню, самореалізації в мінливих соціокультурних умовах.

В акмеології важливо представити основні напрямки, в яких відбувається ***оцінка особистісного і професійного розвитку***. Досить важливо оцінити такі аспекти особистості, як професійні знання, життєвий і професійний досвід, особисті якості. Часто на якісному рівні професійні знання оцінюються з допомогою процедури кваліфікаційного екзамену (можна з допомогою кваліфікаційних тестів). Поряд із професійними знаннями можна оцінювати і розумові здібності, які складають фундамент для засвоєння нових професійних знань (використовують класичні тести інтелектів – тест Векслера, Кеттела, Равена).

На практиці основним засобом якісної оцінки особистісних і професійних особливостей є *експертна оцінка*. Практичним прикладом використання експертної оцінки є процедура атестації.

Професіоналізм сучасного спеціаліста при швидкому оновленні інформації вимагає використання найновіших сучасних технологій. Для професіонала *інформаційні технології* – це спосіб економії часу (сьогодні доцільний такий вислів: хто володіє інформацією, той володіє світом). Сьогодні найбільш сучасними є *технології з представленням інформації в електронному вигляді* – на дискетах, відеокасетах, лазерних дисках. Для творчих процесів сьогодні все більшого поширення отримали автоматизовані аудиторії з великим проекційним екраном, де може демонструватися інформація з комп'ютера.

Педагог-професіонал – це спеціаліст, який оволодів високим рівнем професійної діяльності, який свідомо змінюється і розвивається в процесі праці, який робить свій індивідуальний творчий внесок у професію. А головним фактором досягнення професіоналізму педагога є процес самовдосконалення.

І завжди пам'ятайте слова Джимі Рона – усесвітньо відомого філософа бізнесу, який розробляв стратегії діяльності Coca-Cola, I.B.M., Xerox, General Motors і був особистим бізнес-тренером Білла Гейтса: "Формальна освіта допоможе вам вижити, а самоосвіта приведе вас до успіху".

БІБЛІОГРАФІЯ

- Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. – М.: Высшая школа, 1982. – 374 с.
2. Фонарев А.В. Формы становления личности в процес ее профессионализации // Вопросы психологи. – 1997. - № 2. – С.88-94.
3. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М.: Наука, 1977. – 380 с.
4. Лівшун О. В. Акмологічні особливості професійної готовності майбутнього вчителя // Олександр Володимирович Лівшун: Електронний ресурс: режим доступу: [http: // lib.khnu.km.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1590/1/2.doc](http://lib.khnu.km.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1590/1/2.doc)
5. Вакуленко В. Педагогічна акмеологія: досягнення і проблеми / Валентина Вакуленко // Філософія освіти, № 3 (5), 2006. – С. 124-133 : Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.philosophy.ua/lib/8vakulenko-fo-3-5-2006.pdf>
6. Казанская В.Г. Психология и педагогика. Краткий курс. – СПб: Питер, 2008. – 240 с.
7. Романенко Ю.А. Сучасне поняття «якість вищої освіти» // Ю.А.Романенко: Електронний ресурс: // Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp16/Romanenko_t.pdf
8. Кратко А.А., Якуба Е.А. Соціологія: Конспект книги Якуба Е.А. Соціологія: Х.: Константа-Київ, 1996-1998. – 192 с.
9. Максимова В.Н. Акмеология последипломного образования педагога / В.Н. Максимова, Н.М. Полетаева. – СПб. : Изд-во ГНУ "ИОВ РАО", 2004. – 226 с.

10. Данилова Г.С. Акмеологічна модель педагога в ХХІ столітті // Рідна школа. - 2003. - №6. - С. 6-9.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА.

Мачинська Наталія Ігорівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки Львівського державного університету внутрішніх справ.